Temel Kültür Dizisi

Prof. Dr. Âdem Apak

Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi

(4)

(ABBÂSÎLER DÖNEMİ)

ensar

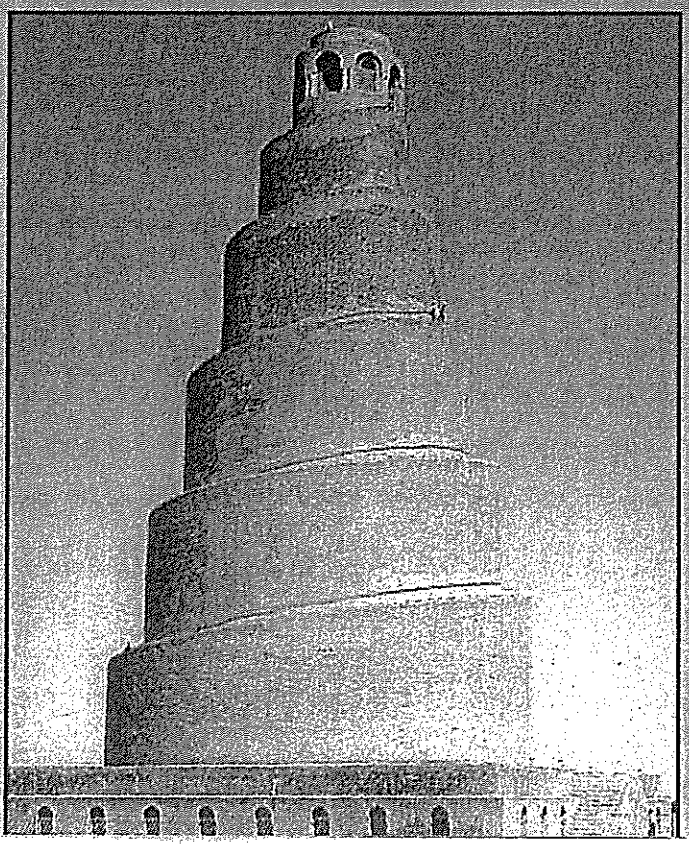

7. Baskı

ENSAR NEŞRİYAT TİC. A.Ş.
© Eserin her türlü basım hakkı anlaşmalı olarak Ensar Neşriyat'a aittir.

Temel Kültür Dizisi: 13

ISBN : 978-605-5623-71-5
Sertifika No: 17576

Kitabın Adı
Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi - 4
(Abbâsîler Dönemi)

Yazarı
Prof. Dr. Âdem APAK

Yayın Yönetmeni
Hüseyin KADER

Kapak Tasarım
Ayda ALACA

Baskı
Karist Baskı Çözümleri Ltd. Şti.
Yeşilköy Mah. EGS Business Park,
B2 Blok, No: 8/20 34149 Bakırköy/İSTANBUL
Tel : 0 212 465 92 48
Sertifika No: 22827

7. Basım
Ağustos 2015 / 3.000 adet basılmıştır.

İletişim
Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Oruçreis Mahallesi Giyimkent 12. Sokak No: 40/42 Esenler/ İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: (0212) 438 42 04
www.ensarnesriyat.com.tr ensar@ensarnesriyat.com.tr

D. HÂDÎ'NİN ANNESİYLE GİRİŞTİĞİ İKTİDAR MÜCADELESİ ve ÖLÜMÜ 124
IV. SİYASÎ, SOSYAL ve KÜLTÜREL ALANDA YÜKSELİŞ: HÂRÛN REŞÎD DÖNEMİ (H.170-193/M.786-809) 130
A. HALİFELİĞE GELİŞİ 130
B. DÂHİLÎ PROBLEMLER 132
1. İsyan Hareketleri 132
2. Veliaht Tayini Meselesi 140
3. Bermekîlerin Tasfiyesi 145
C. DIŞ İLİŞKİLER 153
D. ŞAHSİYETİ ve ÖLÜMÜ 161
V. İDAREDE ARAP-FARS MÜCADELESİ: EMÎN DÖNEMİ (H.193-198/M.809-813) 166
A. HALİFE OLUŞU 166
B. EMÎN-ME'MÛN KAVGASI 169
VI. İKTİDARDA FARS ETKİNLİĞİ: ME'MÛN DÖNEMİ (M.198-218/M.813-833) 176
A. HALİFE OLUŞU 176
B. DÂHİLÎ PROBLEMLER 180
1. Bâbek Hareketi 180
2. Nasr b. Şebes İsyanı 187
3. Şiî İsyanları 190
4. Mısır'da Kabile Savaşları 191
C. DIŞ POLİTİK FAALİYETLER 193
D. FİKRÎ PROBLEMLER: HALKU'L-KUR'ÂN MESELESİ 197
E. ŞAHSİYETİ ve ÖLÜMÜ 203
VII. İKTİDARDA TÜRKLERİN ETKİN HALE GELİŞİ: MU'TASIM DÖNEMİ (H.218-227/M.833-842) 211
A. HALİFE OLUŞU 211
B. DÂHİLÎ PROBLEMLER 217
1. Muhammed b. Kâsım İsyanı 217
2. Zut İsyanı 218
3. Bâbek Hareketinin Bastırılması 221
4. Mâzyâr b. Kârin İsyanı 225
5. Türk Komutan Afşin'in Tasfiyesi 227

yılında (M.804) zindanda öldü. Oğlu Fazl da babasından üç sene sonra yine tutuklu vaziyette iken hayatını kaybetti.[266]

C. DIŞ İLİŞKİLER

Hârûn Reşîd, halîfeliği döneminde Abbâsîler'in en büyük hasmı olan Bizans İmparatorluğu'na karşı devam etmekte olan seferlere büyük ehemmiyet verdi. Bilhassa iki ülke arasındaki sınırların yeniden tanzim ve tahkimine gayret gösterdi. Bu hususta öncelikli adım olarak Hicretin 170. (M.786-787) yılında Suğûr eş-Şâmiye'yi Suğûr el-Cezîre'den ayırmak suretiyle, burasını Avâsım adıyla yeni bir askerî valilik haline getirdi.[267] Da-

---

266 Taberî, *Tarih*, VIII, 294-300, 341; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-Zeheb*,III, 392-395; Makdisî, *Kitabu'l-Bed' ve't-Tarih*, VI, 105; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, III, 537-540; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, V, 115-116; Ebu'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, II, 29; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 212. Bermekî ailesinin Abbâsî hilâfetindeki yeri ve tasfiyesi hakkında bk. Sourdel, *Le Vizirat Abbâsîde*, Damas 1959-1960, s. I, 127-181; Cümeydî, Reşîd Abdullah, *Dirâsât fî Tarihi'l-Hilâfeti'l-Abbâsîyye*, Rabat 1984, s. 72-76; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, III, 144-155; Eyyûb, İbrahim, *et-Tarihu'l-Abbâsî*, s. 63-66; Hasan, İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, II, 347-355; Dûrî, Abdülaziz, *el-Asru'l-Abbâsî el-Evvel*, s. 121-146; Cevdet, Ferec, *Berâmike*, Beyrut 1989; Vekîl, Muhammed es-Seyyid, *el-Asru'z-Zehebî Li'd-Devleti'l-Abbâsîyye*, s. 230-251; Ömer Faruk, *el-Hilâfetü'l-Abbâsîyye*, I, 196-201; Cûmerd, Abdücebbâr, *Hârûn er-Reşîd*, s. 351-417; Hâşimî, Abdülmünim, *el-Hilâfeti'l-Abbâsîyye*, s. 257-294; Rahîm, Abdülhüseyn el-Mehdî, *el-Asru'l-Abbâsî el-Evvel*, s. 423-458; Ahmed Muhtar, *Fi't-Tarihi'l-Abbâsî ve'l-Fâtımî*, s. 81-89; Aykon, Necati, *Bermekîler ve Abbâsî Tarihindeki Yeri*, (Basılmamış Doktora Tezi), S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1999; Dalkılıç, Mehmet, "Bermekîlerin Düşüşü", *FÜİFD*, 2010, sayı: 15/1, s. 183-197; Barthold, W., "Bermekîler", *İA*, II, 560-563; Yıldız, Hakkı Dursun, "Bermekîler", *DİA*, 517-520.

267 Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s. 223; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 328; Ebu'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, II, 21. Avâsım ve Suğûr hakkında bk. Honingman, E., *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, (çev. Fikret Işıltan), İstanbul 1970; Bonner, M., *The Emergency of the Thughur: The Arab-Byzantine Frointer in the Earyl Abbâsîd Age*, (Ph.d.), Princeton University, 1989.

CÛMERD, Abdülcebbâr, *Dâhiyetü'l-Arab Ebû Ca'fer el-Mansûr,* Beyrut 1963.

_____, *Hârûn er-Reşîd,* Beyrut 2002.

CÜMEYDÎ, Reşîd Abdullah, *Dirâsât fî Tarihi'l-Hilâfeti'l-Abbâsiyye,* Rabat 1984.

CÜVEYNÎ, Alaeddin Ata Melik (681/1282), *Tarih-i Cihangüşa,* (çev. Mürsel Öztürk), I-III, Ankara 1988.

ÇELEBİ, İlyas, "Mu'tezile", *DİA,* XXXI, 391-401.

ÇUBUKÇU, Asri, "Muhammed Tuğc", *DİA,* XXX, 584-585.

DAFTARY, Farhad, *Muhalif İslâm'ın 1400. Yılı: İsmailîler, Tarih ve Kurum,* (çev. Ercüment Özkaya), Ankara 2001.

DALKILIÇ, Mehmet, "Bermekîlerin Düşüşü", *FÜİFD,* 2010, sayı: 15/1, s. 183-197.

DANIEL, Elton L., *The Political and Social History of Khurasan under Abbâsîd Rule,* Chicago 1979.

DELİCE, Ali, *Mervân b. Muhammed ve Emevî Devleti'nin Yıkılışı,* (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk ÜSBE, Konya 1999.

_____, "Abbâsî İhtilal Hareketi Gizlilik Dönemi Faaliyetleri" , *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 1999, cilt: I, sayı: 4, s. 37-73.

DEMİRCAN, Adnan, *İslâm Tarihinin İlk Asrında Arap-Mevâlî İlişkisi,* İstanbul 1996.

_____, "Tâi'-Lillâh", *DİA,* XXXIX, 447-448.

DEMİRCİ, Mustafa, *Beytü'l-Hikme,* İstanbul 1996.

_____, *Siyah Öfke,* Konya 2005.

_____, "Sâmerrâ", *DİA,* XXXVI, 70-71.

DEYLEMÎ, *Mezhebü'l-Bâtıniyye,* İstanbul 1938.

DİNEVERÎ, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd (282/895), *el-Ahbâru't-Tıvâl,* (nşr. Ömer Faruk Tabbâ), Beyrut ts. (Dâru'l-Erkam).

Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, (red. Hakkı Dursun Yıldız), I-XV, İstanbul 1986.

DÛRÎ, Abdülaziz, *el-Asru'l-Abbâsî el-Evvel,* Beyrut 1997.

_____, "Bağdat", *DİA,* IV, 425-433.